

2180

Σύν Θῷ

18

DISSE^TATI^O PHILOSOPHICA

De

C H A O,

Quam

Cum consensu & approbatione
Collegii Philosophici in celeberrimâ
& Regia Fennorum Aca-
demiam,

P R Ä S I D E

VIRO pl. Reverendo & Præcellentissimo,
Dn. M. PETRO LAURBECCCHIO
Poësios Professore celeberrimo, Pro-
motore & Præceptore meo æternum
devenerando,

*Pro honoribus in Philosophiâ modestè
exhibit*

JACOBUS FALANDER, O-Bothn.

Ad diem 30. Octob. in Audit. Max:
Anno 1679.

A B O Æ,

Excusa apud Viduam Hanssonii.

*Reverendissimo in Christo Patri
ac Domino,*

DN. JOHANNI GEZELIO
S. S. Theol. Doctori, inclytæ Diæceseos
Aboënsis Episcopo dignissimo, Regiæ itidem
Academiæ Pro - Cancellario amplissimo, &
Ecclesiastici Consistorii Præsidi gravissimo;
Mæcenati & studiorum meorum Promotori
magno, humillimâ veneratione ætatèm
suspiciendo:

*Maxime Reverendo in Christo Patri
ac Domino,*

DN. ENEVALDO SVENONIO,
S. S. Theol. Doct & Prof. Prim. Consistorii utriusq;
Adseſſorii, nec non Ecclesiarum Aboënsium & Num-
mensis Pastori vigilantissimo.

DN. JOHANNI GEZELIO JUNIORI,
S. S. Theol. Doct. & Professori Ord. Consistorii
utriusque Adseſſori, & Ecclesiæ ad ædem Divæ Ma-
ræ Pastori.

DN. M. JACOBO FLACHSENIO,
hactenus Metaph. & Log. Professori laudatissimo,
jam verò à S. R. M. constituto S. S Theol. Professori
Publ. & Ord. Ecclesiæq; Dei in Lundo Pastori.

DN. ERICO FALANDRO, Ling. Orient-
alium Prof. Ord. Fratri & Promotori pl honorando.

DN. M. DANIELI ACHRELIO,
Eloquentiæ Prof. Præceptoris hactenus fidelissimo.

Mæcenatibus, Patronis ac Præceptoribus gratâ
mente æternum devenerandis,
Disput. hanc pro gradu, in gratissimi animi
τεκμήριον, submissè officiosèq; offert
JAC. FALANDER, A, & Resp.

LECTORI CANDIDO ET BENEVOLO
SALUTEM!

Argumentum, quod jam
bono cum Deo conabimur
explicare, in se subtile &
valde grave, plurimi vanis
suis cogitationibus & pessimis
scholijs sic obscurarunt & intricatum dede-
runt, ut vix illam invenias viam, qua
tutò liceat pergere ad ulteriorem in scien-
tiā naturali cognitionem. Nam ut neces-
sariò prærequiritur in Physices Studioſo, pri-
mi principij, unde scilicet corpora omnia or-
tum suum trahunt, notitia; sic non paucos in-
venias, qui hoc thema tractarunt, sed varie
illud interpretati sunt. Calviniani, qui pu-
tant se universæ Sapientia latifundium per-
reptasse, nobis Lutheranis oggannunt, non
ob aliam cauſam, sed quòd Lutheri Sancti
dogmatibus sumus initiati, proq[ue] h[oc]c suā sen-
tentia pugnant tanquam Hercules olim ad
Tenerum in mortis imperium & inferorum
pacem. Quidam illorum planè negant Chaos

sputatione hæc omnia nobis æquipollentia erunt.

§. 4. His prænotatis, inoffenso pede licet ad interiora penetrare, & quidem primò notamus sententiam Calvinianorum, in primis Keckermañi, qui indigestam mollem negat extitisse; sic enim sentit l. 7. Syst. Phys. Hoc scilicet repugnare perfectioni divinæ, si hoc Chaos creasset. E quidem miror ego tam inanes cogitationes posse nasci in capite Philosophi. Creatio fuit actio externa, quæ internam DEi Essentiam non reddit imperfectam.

§. 5. Deinde dicit, nos absque ratione contra Sacrum Codicem hoc dogma velle intrudere, cùm vocibus Cœli & Terræ in versu i. præponatur articulus seu *He* demonstrativum, quod indicat hāc ter-

terram & hoc Cælum. Resp. Concedo *H*e demonstrativum istis vocabulis præfixum esse, quid tum si largirer tibi, hoc versu tantum summam creationis contineri, nos solum demonstrabimus fuisse chaos ex claris scripturæ locis: nostri enim non est instituti determinare, quid nomine Cæli & terræ in 1. versu præcipue intelligatur, cum hoc ad Ampliss. Theologos spectet. Interea tamen non dubitamus, cum B. Meissnero aliisque maximi nominis Theologis Lutheranis, intelligere his vocibus massam primævam. Nè ergo Keckermannii Asseclæ diutius se torqueant hâc objectione; notent, *H*e illud demonstrativum nihil sententiam illam confirmare, nam in versiculo 2. Idem *H*e demonstrativum occur-

rit, ubi tamen sermo est de chāo
quod infra probabimus ubi no-
stram confirmamus Sententi-
am. Præterea nec igoorabis, *He*
illud Emphaticum non semper
cādem significatione usurpari; A-
liquando enim significat idem ac
apud Græcos articulus ὁ, ἦ, πά, Er-
tunc est cognitionis seu notifica-
tivum, quod sæpiissime præfigi-
tur nominibus sequente dages,
ut etiam heic loci: excipe tamen
nomina propria & constructa,,
quibus *He* Emphaticum rarissimè
solet præponi. Rem se sic habe-
re facile potest probari, si modo
varias versiones volueris consu-
lere. Græca exprimit illud *He* per
particulas ὁ. ἦ. sic enim habet ver-
sio Septuaginta interpretum. Εὐ-
αρχὴ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἀρχαῖον καὶ τὸν γῆν.
Arabica, interprete Briano Wal-
tono

tono, bibliorum Polyglottorum
tomo i. sic sonat: Primum quod
creavit Deus fuit Cælum & Ter-
ra. Targum Onkelos textui he-
bræo per omnia conformis est:
In principio creavit Deus Cælum
& Terram.

§. 6. Porrò timet, hoc repu-
gnare naturæ Creatoris, si tam
confusum chaos creaslet, cum sit
auctor boni ordinis, non verò
confusionis. Resp. Ambabus ma-
nibus tibi hoc damus, Deum esse
auctorem boni ordinis i. Cor. 14.
non tamen inde statim potest
concludi, Deum non creasse Cha-
os. Nam in hâc massa nihil sic erat
confusum & sine ordine, cùm o-
mnia à Deo Γ. Q. M. ad natu-
ræ legem disposita & ordina-
ta erant. Illa quæ levia fue-
runt superiores partes obtine-

bant, gravia verò in fundo hærebant. Sic voluit naturæ Parens, ut omnia tunc ita ferè se haberent, quemadmodum etiam canit Ovid.lib.i.Metamorph.

(lum,

*Antemare & terras & (quod regit omnia) Ca.
llus erat toto naturæ vultus in orbe,
Quem dixere Chaos: Rudis indigestaq; moles,
Nec quicquam nisi pondus iners, congestaque
cōdem*

*Non bene junctarum discordia semina rerum.
Nullus adhuc mundo præbebat lumina Titan,
Nec nova crescendo reparabat cornua Phœbe,
Nec circumfuso pendebat in aëre Tellus
Ponderibus librata suis, nec brachia longa
Margine terrarum porrexerat Amphitrite.
Quaq; erat & tellus, illuc & pontus & aér.
Sic erat in stabilis tellus, innabilis unda.*

Mentem meam ut intelligas,
observa me hîc loqui tantùm de
qualitatibus Elementorum, levi-
tate & gravitate, frigiditate &
siccitate. Fateor etiam in chaoti-
câ mafslâ ante benedictionem di-
vinam

vinam nullam fuisse operationē naturæ; quod si fuisset terra herbas & arbores sponte germinasset, quod est oppidò absurdum. Elumbe ergo est id argumentū, quod urget Keckermannus: potuisset quidē Deus uno verbo hunc mundum creare, sed non voluit; placuit enim ipsi magis gradatim procedere. Sic cum Adamum formavit, primum corpus è glebâ, terræ produxit, deinde vero animam ei inflavit.

§. 7. Ultimō Keckerm. Subsidium ē Script. S. petit, & quidem ē libro Sapientiæ cap. ii. ubi dicitur, Deum creasse mundum in numero, mensurâ & pondere. Si hoc, E. nullum Chaos creavit. R. Nec hoc applausum meretur. Sensus hujus loci est de Creatione, ut fuit opus absolutum, non abso-

absolvendum. Plures objectiones possemus quidem in medium proferre, sed cùm ex iis, quæ superius dicta sunt, illa optimè possint solvi, nos instituti & brevitätis memores, ad probationem nostræ sententiæ pergimus.

1. Qui verba Mosis diligenter perlegit, non potest non in nostram sententiam pedibus ire, qui modò præconceptâ opinione non tenetur. Quæso, quid indicare vult Propheta Moses, cum terram, quam in principio cùm cælo formavit, inanem & vacuam appellat? dic amabo, quid intellexerit Moses, quum dicit tenebras fuisse super faciem Abyssi? nonne Chaos? Argumentamur: Terra, quæ erat vacua & innatis & tenebris involuta, imò quæ nondum apparuit, sed fuit aquis immersa

mersa, nec ab illis distincta, illa merito appellatur Chaos: Atqui in primordio mundi terra sic erat, E. Majorum nemo negabit, nisi cum Calvinianis hallucinari & insani re voluerit. Minor suâ luce radiat & lumine Solis clarior est, quippe fundamentum habens in Sacrâ Genesi.

2. Nec parvi momenti est, quod legimus. Sap. ii. Manus Dei creasse mundum ἐξ ὅλης ἀμόρφου ex materiâ informi. Est quidem hic liber Apocryphus, tantæ tamen auctoritatis ac Keckerm. (si omnino auctoritatibus pugnandum est) Præsertim cum sententiam Mosis & Celeberrimorum Judæorum sequutus sit.

3. Vocabula ista, quibus hæc res in Sacrâ Genesi explicatur, sententiam nostram probant;

nam vox *thobu*, à radice *thaba* inusitatâ, quæ dictio significat rem informem, propterea sic vocabatur, quia terra carebat illis rebus, quibus postmodū exornata fuit. Idem fermè significat *bhobu*, vacuū. Vacua enim erat hominibus, graminibus nondum luxuriabatur, arbores nondum erant satæ, ut hanc vocem exponit Targū Hierosolymitanum, citante Schindlero. Fuit invisibilis, ut vertunt 70. quia sic quis fuit tecta, ut non potuerit videri. Reliqua nomina hebræa possemus explicare, quibus probaremus hoc nostrum dogma, sed his Benev. Lect. non suspensum habebimus; qui vult, facili negotio inveniet in lexicis.

Sed insurgat quis dicendo, audiō te velle probare Existentiam Chai, ex quo sublunarī mundus

productus est; quomodo Ergo
Theologi ex S. Sacrâ informati
docent, mundum factum Esse ex
nihilo? Resp. Etiam & ego con-
cedo ista omnia; verùm notabis,
Nihil dici h̄ic negativum. Nihil
enim non materia fuit apta nata
ad recipiendam formam, sed tan-
tum *Terminus à quo*. Physicū enim
Nihil aut *privativum* imaginari,
ablonum est. Ex *Nibili* autem *Ne-
gativo*, quædam *immediatè*, quæ-
dam verò *mediate* producta sunt,
ex tali nempe materiâ, ex quâ ci-
tra influxum infiniti agentis res
producenda nunquam prodiisset;
procedens à Deo *immediatè*, ex
potentiâ illius absolutâ, & solo vo-
luntatis liberrimæ imperio.

Nihil itaq; efficit Wendelinus,
dum nostrū Meisnerum vult con-
fundere, & absurditatis arguere:
potest

potest enim quivis cernere, illum
ibi non zelo veritatis fuisse agita-
tum, sed pravâ luâ voluntate
stimulatum ; quam indolem o-
mnes Calviniani habent, qui in
rebus, quæ Religionem concer-
nunt, ad veritatis lucem oculos
suos non possunt attollere. Itaq;
quando dicimus, mundum crea-
tum esse ex nihilo, non ita est in-
telligendum, quasi ubique nega-
remus materiam quandam ex quâ
præexistisse: nam unâ cum nostat-
ibus dicimus, quinque dierum
πχνεργηματ̄, exceptâ tamen animâ
humanâ ex primi diei operibus
productâ fuisse. Nec quemquam
hæcce offendere existimo, quam-
vis dicamus mundum creatum
esse ex nihilo. Wendelinum qui-
dem, qui reliquos præ se contém-
nit, offendit Meisnerus, quod sic
loqua-

loquatur; sed frustra in eum in-
vehitur, cum sicut sentiat etiam Phi-
losophi omnes. Nemo tamen ex
his, quæ dicta sunt, existimet, re-
ctè se posse dicere, cum Vendeli-
no, corpora naturalia producta
esse ex nihilo, quæ ex immediatâ
Elementorum mistione per ge-
nerationem naturalem oriuntur:
nam primum scias, hodie nulla
corpora naturalia creari, sed ge-
nerari; deinde eadem variis ge-
nerationibus sic esse mixta, ut nu-
spiam existant pura; unde sequi-
tur, corpora ista non ex nihilo
esse, quippe forma perfecta adest.
E. g. quando generarur homo u-
nà cum materiâ Elementorum,
illâ mistione adest forma perfe-
cta anima rationalis, quod satis
probat seminis operatio, nimirum
vivificatio & efformatio. Consule

Hyp. 4. celeberr. Señ.c.6. p. m. 178.

Vanus itaq; merito censetur Calvinista ille, cum scribit corpora naturalia creari ex nihilo; Cum vocab. creare sumatur vel propriè vel impropriè. Alia est ratio creationis, alia generationis. in Chao nulla erat operatio , ut hodie videmus fieri. Et tantum sit dictum circa expositionem membra prioris, sequitur

MEMBRUM POSTERIUS,

Quod paucis exponit Essentiam Chai.

IN varias sententias abeunt Philosophi, dum determinant, quibus olim constabat Chaos. Johannes Becherus Phys. Subterr. lib.1. Sect.1. c.2. n. 10. Materiam Chai facit tantum terrā, quam quintuplicem vicissim statuit. Prima erat, secundum opinionem ejus, nobilissima, quæ in materiam cessit sideribus. Altera variis Meteoris

teoris originem exhibuit. Tertia animalium mater erat. Ex quartâ vegetabilia ortum habent. Quinta & ultima origo erat mineraliū. R. Hanc sententiā approbare non possumus, cùm falso innitatur principio; quod evidēs est ex loco citato, ubi dicitur Chaos in terrā, non in aquā vel aëre locū habere. Chaos, ut illud hīc consideramus, quo ad substantiam erat congeries quatror Elementorum, prout in definitione statim dicemus.

Kenelmus Digbæus, materiam indigestæ molis in App: Theol. c. i. Facit tantū tria Elementa, Aerem, Aquam, Terram. Hoc enim movet virum, quòd nuspia in descriptione Creationis mentionem faciat Moses hujus Elementi. Sed nec ille veritatem acutetigit: Nam Scriptura S. non est norma

controversiarum Physicarū; non statim in illis rebus filebit Physicus, quās sacræ literæ non nominant. Igitur, quamvis ignis non lucebat, nec aliquod corpus erat tunc temporis incensum, optimè tamen potuit latere, quemadmodum etiam & hodie in plurimis corporibus latet.

Deinde, si sic cum eis vellemus argumentari, ac illud penitus excludere, quod sacer Textus memoriæ non prodidit; tum nec cederemus Aërem esse Elementū. Nam Moïses nuspiam dicit Deum creasse aërem, quem tamen Adversarius nobiscum vult esse Elementū. Sed forsitan quisquam cum Digbæo & Bechero vellet probare sententiā suam ex Genesi, cum mentio fiat Spiritus Dei in c. 1, 2. quem interpretantur de aëre.

Resp.

Resp. Hoc non succedit: nam in Chao illo latitabant quatvor illa Elementa, quemadmodum in pilâ materia ejus, non itaq; aér, qui in Chao erat, potuit incubare; quod tamen illum Spiritum fecisse testatur Moses. Fuit E. Spiritus Sanctus, qui hanc massam fovebat & fœcundam reddidit. Sed in majorem molem crescit nostra dissertatio præter opinionem, idcirco hic breviter, antequam his manum imponimus supremam Chaos describemus.

Erat autem Chaos Terraqueum indigesta & inordinata compages corporum naturalium quatvor Elementis constantium.

Definitionem in Genus & differentiam resolvere non magnoperè necessarium puto; propterea hîc veniâ B. L. pedem figo, sperans illum singula in meliorem partem tantò libentius interpretaturū, quantò certius sciat, quosdam inveniri homines, qui nihil aliud didicerunt, quam scripta aliorum lacerare, & famam proximi sui proscindere.

*Rerum Creatoris sit Laus, Honor & Gloria,
in secula seculorum!*

*Ad Ingenio perspicaci raraq; virtutis cultu
exornatissimum Juvenem,*
DN. JACOBUM FALANDRUM,
*B. Dn. Erici Falandri, quondam Pastoris
Carlebyensis filium non degenerem,
Philosophiæ Candidatum meritissimum,
commilitonem & amicum perdi-
lectum:*

NIl erat & fieri jussit Deus omnia verbo;
*Nec mora, fit mundus qui fuit
ante nihil.*

*Mirum opus hoc, mirusq; magis modus ipse
creandi:
Ecce opifex horum est, qui fuit, omni-
potens.*

*Differis atque refers per plurima, doce
FALANDER,*

Talia, de mediis sentibus arta rosa!

L. MQ;
ENEVALD. SVEN.
Q. G. A. S. S. Th. Doct.

In Virum Peregrinum,

DN. JACOBUM FALANDRUM,
Ostro-Bothniensem

*Philosophiæ Candidatum meritissimum,
pro honoribus Magisterii dispu-
turum,*

Hendecasyllabum.

Olim Nestoreos dies precati
*Atque annos Pylios & ampla fata,
Divinæ indolis aut venusta facta,* A-

Aut promtos animos, bonis quibusque
Certos auxilio fide probâque,
Aut sanè Herculeos virûm labores
Spectabant, precibus subinde proni.

FALANDER, quoniam venusta Musis
Pandis gnaviter entheis tropæa,
Sudans impiger ad theatra rerum
Miles Palladis & sacræ Minervæ;
Æquans vel decimum alterum & laborem
Athletæ Herculis, indies studendo
Infers nomina perpetimque fastis,
Et polles charitum pio favore,
Antiquæ fideique iura servas,
Mentes sic hominum movens & ora,
Ad laudes faciles probique moris,
Et commercia crebriora vitæ :
Sicut gratulor omnium favorem,
Donorumque Tibi faces per amplas ;
Annos Nestoreos simul vovere
Pergo, denique gaudiumque Olympi !

Graulabundus posuit

P R A E S E S.

Πολλοὶ μέν τοῖς ἐαυτῷ παισὶ ἐισηγθεῖσι μὴ
ὄπως τὰ τρισόπων ἥδη σπερδαῖοι πεφυκένται
δόξωσι, ἀλλ' ὅπως παρρησιαστικώτεροι τὸ βίον
ἀγαναλῶσι καὶ τὰ εὐμελά βληθεῖσα σκοπῶσι: Σὲ δὲ
Ἄδελφε ἀγάπητε ὁ σὺ γονεὺς ωδὴ παιδαγω-
γοῖς τέταχε, ὑπέρ τέττα μόνη σπερδάζων
ὄπως φρονιμώτερον ἀγακείσεται ἵστησις, καὶ

SU

Σὺ μὴν ἀυτὸς πᾶς ἐπὶ ὧν καὶ ὄφανος γνό-
μενος σεαυτὸν ἐπὶ ἀρετὴν προσέτρεψας τὰ με-
τίκρατα καὶ τὰς ἐλευθέρας τέχνας περὶ πολλῶν
ποιήσας, οὐδὲ τὸ καὶ αἱ Μάσαι σὸι βερεβεῖον
παρεσκεύασσεν. Εὔρωσσ

Ita fratri germano charissimo honoros Academicos festinanter gratulabatur

E. FALANDER.

ORphanus, en! fueras sex annos, chare FALANDER;
Præmia tñx dantur sex capienda Tibi :
Gratia, Sparta, cibus, siboles, pia bothnica et
Ac honor hæc Dominus fecerat ipsa parēs. (*mica,*
L. Mq; GABRIEL LAURÆUS.
Oecon. Templ. Ab.

Πᾶσι μὴν σενθρώποις θεῖον γένος ἔμφυτον δῖ.
Τὰυτα σὺν σπένδεις ἔργῳ τε λόγῳ τε πονήσαι,
Ἄσσαι σὲ τῆς θειης Φύσεως εἰς ἵχνα θήσαι.
Μήδε λύμην δῆ μήτε λύπην σοι ταῦτα δίδωσι,
Κόσμικα ὡς πολλοῖς ταῦτα δὲ χρήματα πήματα δῖ.

Φιλίαστε καὶ πιμῆς ἐνεκα προ-
ετηκεν

O. LAURÆUS, O-Bothn.

Olim sic sudasse juvat juvenilibus annis,
Ut latoz capiat fructus ventura senectus.
Pergis, FALANDER, vegetum tu insulmene tempus,
Ut bene prospectum sit langvescentibus annis,
Hisce paucis amicum meum integerrimum
honorare volui
JOHANNES Gorstian/O-Bothn,